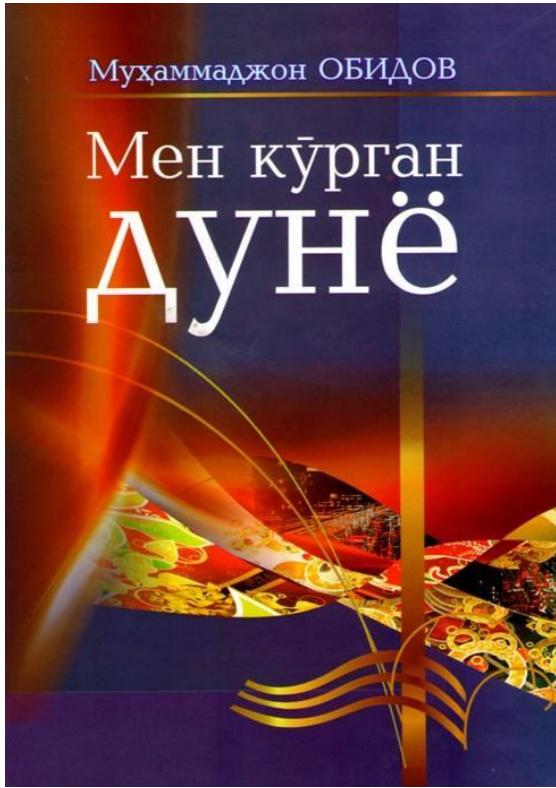

ТАҚРИЗЛАР

“МЕН КҮРГАН ДУНЁ” талабалар учун мұхим амалий құлланма бўлади

Ҳар давр, жамиятнинг журналистларга қўядиган ўз талаблари бўлади. Гарчанд бу талаблар журналистика соҳасига тегишили мумтоз қонуниятларини ўзида ифода этса-да, қабул қилинган ва белгиланган меъёрларга амал қиласа-да, унга ёндашув, журналистик вазифани бажаршига бўлган интилиш, шитиёқ, мақсад ва манфаат ҳар кимда турлича кечади. Шунинг учун журналистнинг ижоди соғ индивидуал жараёндир. Гарчанд унинг

ижстимоий фаолияти жамият билан, турли ОАВ, таҳририятлар билан боғлиқ бўлса ҳам, аввало инсон сифатида, фуқаро сифатида, шахс сифатида жамиятдаги ўрни, қолаверса, шу соҳанинг вакили сифатидаги маҳорати ҳам унинг ижодида намоён бўлади.

Ҳаётдаги турли ўзгаришлар, содир бўлаётган турли жараёнлар, вазиятлар, воқеа, ҳодисалар журналист учун ҳақиқий чизириклар майдони. Ундан қандай ўтиши, қандай ўрта оралиқни топиш, таянч нуқтага эга бўлиши журналистнинг фақат ўзигагина боғлиқ. Тўғри, ҳаммага бирдай ёқадиган, бирдай манзур бўладиган сўзни топиб ёзиши осон иш эмас, айниқса, ҳозирги мураккаб шароитда. алоқа воситаларининг тараққий этишии аудиторияни ахборот истеъмолчилигидан, ўзи ҳам ахборотни етказувчисига айлантириди. Айниқса, бунда тезкорлик биринчи ўринни эгаллай бошлиди. Бутунжсаҳон “ўргимчак тўри” ҳисобланган интернет ахборот алмашининг асосий майдонига айланди. Шунга, халқ, омма асосий ва тўғри ахборотни ОАВдан, журналистдан кутади. Ҳаққоний ахборотни излаш, уни етказишида холис бўлиши эса журналистдан чуқур билим, теран тафаккур, тинимсиз изланиши, машаққатли меҳнатни талаб этади. Демак, асосий гап журналистда.

Кўп йиллар “Ўзбекистон” телеканали “Ахборот” дастурида ишлайдиган Муҳаммаджон Обидовнинг фаолиятига ҳавас билан қарардик. Чунки у жамиятнинг турли ижстимоий-сиёсий, иқтисодий, ҳуқуқий соҳалардаги муаммоларни дадил кўтариб, уларда мавзуни кенг ва атрофлича

таҳлил қилар, муаммони келтириб чиқарган омилларни факт ва даилилар асосида очиб бериб, бутун жамоатчилик эътиборини шу масалага қаратарди. Унинг бир-бираидан қизиқарли лавҳалари, таҳлилий репортажларини томошибинлар катта қизиқиши билан қарши оларди. Унинг тележурналистикадаги самарали фаолияти ҳукумат томонидан Ўзбекистонда хизмат кўрсатган журналист унвони лойиқ топилиши ҳам ана шу меҳнатларининг самараси аслида. Хуллас, Муҳаммаджон ака ҳақида гапирса, гап кўп. Аммо биз эътиборингизни “Мен кўрган дунё” китобга қаратмоқчимиз. Бу китоб Муҳаммаджон Обидовнинг кўп йиллар давомида ўзбек журналистикасида олиб борган фаолияти маҳсули, ижодий лабораториясининг ўзига хос ҳосиласи, таъбир жоиз бўлса, муаллиф ижодининг “қаймоги” десак муболага бўлмайди.

Шукрки, мамлакатимиз мустақиллиги туфайли миллий журналистикамиз кенг ривожланмоқда. Бугун юртимизда фаолият кўрсатаётган ОАВнинг сони бир неча баробарга ортди. Биргина матбуотни оладиган бўлсак, чоп этиладиган газета ва журнallарнинг ўзи мингга яқин. Ҳар кимнинг хоҳлаган наширини танлаб ўқиши имкониятига эга. Бу яхши албатта, Аммо журналистика соҳасини танлаган, шу мақсадда таълим олаётган ёшларнинг катта қисми соҳада кўп йиллар меҳнат қилиб, унинг сирасорлари, заҳмати-ю машаққатини яхши биладиган журналистларнинг ижодини яхши билмайди, уларнинг ўзига хос мактаблари, тили, услуги, маҳоратларидан беҳабар қолаётганлиги ҳам янгилик эмас. Бу эса соҳанинг маҳоратли ижодкорларнинг мактабларини ўрганишига, мустақиллик даври журналистлари ижоди намуналаридан тузилган хрестомотияларга журналистика факультетларида эҳтиёж борлигини кўрсатади. Ана шундай эҳтиёжга жавоб тариқасида Ўзбекистонда хизмат кўрсатган журналист Муҳаммаджон Обидовнинг узоқ йиллар давомида ёзган ва турли йилларда мамлакатимиз ОАВда эълон қилган журналистик материалларини тўплам ҳолига жамлаб, нашр эттироди. Китобда журналистнинг жамиятнинг долзарб масалаларига бағишланган муаммоли мақолалари, хорижий сафарлар таассуротлари, суҳбатлари, тақризлари, “Би-би-си”, “Озодлик” сингари оппозицион характердаги хорижий ОАВга нисбатан жавоблари, телесценарийлари ўрин олган.

“Мен кўрган дунё” китобини ўқиши жараёнида, бугун ҳалқаро журналистика факультети талабаларига худди шундай амалий қўлланмалар жуда зарур эканлигига яна бир карра амин бўлдик. Чунки талабалар факультетда кўпроқ назарий билимларини ўрганадилар. Дарсларда ўқитувчилар томонидан берилган адабиётларнинг барчасини ўқишига, тавсия қилинган қизиқарли мақолаларни газеталар тахламлардан қидириб топишга

ҳаммаси ҳам жазм қилавермайди. То ўзлари амалиётга, ишига боргуналарига қадар ахборотнинг моҳияти, унга бўлган муносабат, ахборотни тақдим этиши тартиби, мавзу танлаш, уни фактлар билан бойитиши, ўзларининг шахсий фикрлари, ўзига хос ёндашувни яхши билавермайдилар. Шу маънода мазкур китобда журналистнинг жамиятдаги муҳим воқеаларни кўтариши, турли манбалардан, факт ва далиллардан фойдаланиши малакаси, холис фикр, шахсий позицияни билдириши учун мантиқий тафаккур заруратини Муҳаммаджон Обидов ўзининг касбий тажрибалари мисолида кўрсата олган.

Журналистика факультетлари талабалари ва ОАВда фаолият олиб бораётган журналистлар учун амалий қўлланма сифатида чоп этилган “Мен кўрган дунё” китоб олти бўлимдан иборат бўлиб, ҳар бўлимда муаллифнинг касбий фаолияти турли журналистик жанрлар туркумига жамланган.

Биринчи бўлим “Халқ фаровонлиги мамлакат равнақи йўлида” деб номланиб, унда мамлакатнинг турли ҳудудларида турли ижтимоий-сиёсий, иқтисодий, ҳуқуқий мавзулардаги долзарб масалаларни кўтарган таҳлилий мақолалар ўрин олган. Уларни мақола ҳолига келтиргунга қадар муаллиф қанча изланган, қанча маълумотлар тўплаган, обьектни ўрганган, ҳужжатларни кўриб чиққан, маълумотларни солиштирган, одамлар билан суҳбатлашган. Кўтарган долзарб мавзунинг сабаб ва оқибатларини яхши ўрганиб, ечимини кутаётган муаммони ҳал этиши ўша ҳудуд ёки хўжаликнинг истиқболига қандай фойда келтиришини таҳлилларга таяниб асослашга интилган.

“Хориж сафари таассуротлари” деб номланган иккинчи бўлимда асосан муаллифнинг касб тақозоси билан хорижий давлатларга хизмат ёки шахсий сафарлар таассуротлари ўрин олган. Журналист ҳар бир борган давлатнинг ўзига хослиги, географик жойлашувидан тортиб, унинг жаҳон ҳамжамиятida тутган ўрни, ижтимоий-сиёсий, иқтисодий ҳолати, маданияти, маърифати, аҳолисининг турмуши тарзи, кайфияти, миллий урғодатлари қадриялари, фуқароларининг ўз мамлакати ривожланиши, тақдирига муносабатини чуқур ўрганади. Борган давлатини ўзбек ўқувчисига яқиндан таништириши учун тарихий манбалардан фойдаланади, шаҳар-қишлоқлар манзаралари, халқнинг турмуши тарзи, менталитетини деталларигача тасвирлайди. Шу билан бирга ўша давлатнинг Ўзбекистон билан ҳамкорлиги, ўзаро муносабатлари, келгусида кутилаётган алоқалар ҳақида ўқувчига кенг ва атрофлича тасаввур беради. Мазкур бўлимда, айниқса, муаллифнинг Ватан тушунчаси, унга бўлган муносабат, аждодоларимиз меросига эҳтиром, ватан олдида фуқаронинг бурчи ва масъулиятили масалалари атрофлича ва самимий очиб берилган. Айниқса, муаллиф “Ватан туйғуси” ёки ака Борис тарихи” сарлавҳали мақоласи

орқали Ватан тушунчасининг моҳияти, унинг инсон ҳаётидаги ўрнини жуда таъсирли кўрсата олган. Мақоланинг қисқача мазмуни қуйдагича.

... Австралияга хизмат сафари билан борган муаллиф пойтахт Мелбурн шаҳри кўчаларининг бирида иттифоқо собиқ қўшиниси Борис акани учратиб қолади. Мезбон меҳмонларни уйига таклиф қиласди. У ўзига анча тўқ яшар, хусусий корхонаси, бир неча машинаси, уй-жойи бор эди. Бир пиёла чой устида Борис маҳалладошлиар, қўни-қўшиниларини обдон сўраб-суршиширади:

“ – Маҳалла оқсоқоли Олим ака соғ-омонмилар?

– Худо раҳмат қиласин, Олим ака оламдан ўтганига 4 йил бўлди...

Ака Борис юзига фотиҳа тортиб, ҳўнграб йиғлаб юборди.

– Жойи жсаннатда бўлсин, менга жуда меҳрибон эди. Онам вафот этганда биринчи бўлиб уйимизга кириб, “Борис, нима каминг бор, тортинмай айтавер. Бошқа миллатсан деб ўтирумайди ҳеч ким, ахир, биз бир маҳалламиз” дедилар. Гарчи биз онамни ўз удумларимиз бўйича дағн этсакда, маҳалла аҳли Олим ака бошчилигида ёнимда турган эди... ”

– “Муҳаммаджон, биласизми, Ўзбекистонда мен ҳамма учун Борис эдим. Ўнлаб дўстларим, улфатларим, маҳалlam бор эди. Бу ерда-чи? Бу ерда хотиним ва ўғлим учунгина Борисман. Уйдан кўчага чиқдимми, ҳеч ким мени танимайди. Гўё оқар дарёга қўшилган заррадек одамлар орасига сингиб кетаман. Юрагимда қандайдир дард ҳам бор, бўшилиқ ҳам бор, у нима экан-а?..

– Сиз Ўзбекистонни қўмсајпиз. Сизга тугилиб ўсган Ватанингиз етишимаяпти, – дедим секин. Шунда у – ҳа, ҳа! Мен Ўзбекистонни, мени ардоқлаб катта қилган ва тарбиялаган маҳалламни, қадрдонларимни соғиндим, - дея ҳайқириб юборди... ”

Мақолада оддий бўлиб ўтган воқеа тасвирланган. Аммо унинг замирида ҳар бир фуқарога ибрат бўладиган ҳикмат бор.

Китобнинг учинчи бўлими “Муносабат” деб номланиб, унда мамлакатимизга бот-бот ахборот хуружи қилиб турадиган хорижий ахборот каналлари, хусусан “Би-би-си” ҳамда “Озодлик” радиосининг фаолиятига муносабат билдирилган. Унда мазкур ОАВнинг ёлғон ахборот берииши, ахборот манбаларини қалбакилаштирилиши асосли мисоллар билан очиб берилади. Чунончи, “Би-би-си”, “Озодлик” сингари хорижий ОАВ Ўзбекистон билан боғлиқ ахборотларни етказишда воқеликни текширмаслик, норасмий ва мавҳум ахборот манбаларининг соҳта факт ва далилларига таянишини изчил ўрганади. Келтирилган манбалар ортидан боради, одамлар билан гаплашади ва ушибу ахборот воситаларининг ёлғон ахборот беришдан кўзланган асл мақсадини рўй-рост очиб ташлайди. Мана шу мақолалар мазмунидаги журналистнинг ҳақиқий фуқаролик ва қасбий позицияси намоён бўлади. Бундай мазмундаги мақолаларни ўрганиши халқаро журналистика

факультетида таҳсил олаётган талабалар учун жуда зарур. Чунки мамлакатимиз ижтимоий-иқтисодий ривожланиши жаҳон ҳамжасияти томонидан тан олинаётгани бир шароитда, юртимизга нисбатан бўлаётган “ахборот хуружлари” қарши муносиб жавоб берииш орқали Ўзбекистон манфаатларини ҳимоя қилиши бугунги журналистлар олдида турган долзарб масалалардан ҳисобланади. Бўлимда миллий журналистиканинг жаҳон медиамаконида иштироки билан боғлиқ масалалар ўртага ташланади.

Китобнинг тўртинчи бўлимда муаллифнинг турли шахслар билан қилган интервью ва сұхбатлари акс этган. Уларнинг ҳар бири қизиқарли мавзуга бағишиланган. Айниқса, муаллиф тилининг содда ва самимилиги, сұхбат композициясининг тўёри тузилганлиги, услугбининг равонлиги ўқувчини беихтиёр сұхбатларни қизиқиши билан мутолаа қилишига ундаиди. Биргина мисол. Муаллифнинг шоҳмот бўйича аёллар ўртасида биринчи ўзбек халқаро гросмейстри Нафиса Мўминова билан қилган сұхбати қаҳрамоннинг нафакат спорт устаси сифатида эришган ютуқлари, салоҳияти, дунёқараши, балки унинг бир оддий ўзбек қизи сифатидаги ўй-фикрлари, орзулари, маданияти, одоби савол-жавоб асносида шунчалик моҳирлик билан очиб бериладики, спортчи қизни танимайдиган ўқувчи ҳам бу қаҳрамонга меҳри ортади, уни яхши кўриб қолади.

Китобнинг бешинчи бўлимидан ўрин олган очик хатларда Муҳаммаджон Обидов аниқ шахсларга қаратилган мурожсаати орқали соҳада учрайдиган камчиликларга муносабатини билдиради.

Шунингдек, китобда муаллифнинг бундан қирқ уч йил илгари Москвада чоп этиладиган “Телевидение и радиовещание” журналида чоп этилган “Оталар сўзи-ақлнинг кўзи” кўрсатуви ҳақида, мустақиллик йилларида эса “Андижоннома” газетаси таҳлилига бағишиланган тақризларининг ўрни олганлиги Муҳаммаджон Обидовнинг ижоди палитраси ниҳоятда кенг эканлигидан далолат беради.

Китобнинг сўнгги бўлими муаллифнинг телевидениеда ишлаб юрган даврларида тайёрлаган ва телетомошибинларнинг эътиборини қозонган ҳужжатли фильмлари, телерепортажлари сценарийларига бағишиланган.

Муҳаммаджон Обидов эндиликда Ўзбекистон журналистлари ижодий уюшмаси Фаргона вилояти бўлимига раҳбари сифатида журналистларини бошини бир мақсад сари қовушириб, маҳаллий ОАВ ижтимоий ҳаётидаги муносиб иштирок таъминлаш борасида вилоятда кўп хайрли ишлар қилмоқда. Шу билан бирга, тиниб-тинчимас журналист “Ўзбекистон овози” газетасининг вилоят бўйича маҳсус мухбири сифатида ҳудуд билан боғлиқ турли мавзуларда журналистик материали билан матбуотда фаол иштирок этиб келяпти.

Мамлакатимизда ОАВ, айниқса, журналистлар фаолиятига алоҳида эътибор қаратилишини яна бир бор таъкидлашни истар эдик. Ҳар йили журналистика соҳаси мамлакат миқёсида турли танловлар ўтказилиши ҳам қалам аҳли ижодига бўлган эътибор ва эҳтиромнинг ифодасидир. “Олтин қалам” миллий мукофоти, “Йилнинг энг фаол журналисти”, “Энг улуғ, энг азиз”, “Жамият ва мен” сингари танловлар ана шулар жумласидандир. Бу танловларда ўзларининг ижодий ишлари билан қатнашаётган юзлаб журналистлар бор. Улар мамлакатнинг ижтимоий-сиёсий, иқтисодий, маънавий-маърифий жиҳатдан юксалишига муносиб ҳисса қўшаётганликлари кишининг кўнглини гууррга тўлдиради. Аммо шу билан бирга тан олиш керакки, бутун журналист армиясининг ичидаги ўз сўзи ва услубига эга журналистларнинг ҳаммасини ҳам номи, тилга тушган журналистик материалларини кенг жамоатчилик билавермайди. Уларнинг номлари, тайёрлаган журналистик асарлари фақат танловлар жараённада, шу тадбирлар доирасидаги қолиб кетади. Уларни тўплам шаклида жамлаб, чоп этиши ва уни кенг жамоатчиликка тақдим қилиши журналистика факультетларида таҳсил олувчи талабалар учун ҳам, ОАВ ходимлари учун ҳам фойдали бўларди.

Шу нуқтаи назардан Ўзбекистонда хизмат кўрсатган журналист Муҳаммаджон Обидовнинг “Мен кўрган дунё” деб номланган китобини қўлга олган ўқувчи, уни бир нафасда, бошқа юмушларини кейинга суриб ўқий бошлиайди. Чунки ҳар бир мақолада кўтарилган мавзунинг мазмунга қанчалик мослигини кўриши, олиб чиқилган ва ечимини кутаётган муаммонинг сабабини англаши, келтирилган факт ва далиллар орқали ечимни топиш ва бунга муаллиф қандай эриша олганини билиши истаги уни мутолаага ундейди. Муаллиф билан бирга изланади, ўйланади, ҳаяжонланади, баъзи ўринларда томогига тоши тиқилади, айрим жойларда муаллифнинг жавобларидан кўкси гууррга тўлади. Асли журналистика шундай бўлиши керак эмасми? Жамиятдаги муаммони дадил кўтарадиган, халқнинг дарди билан яшайдиган, одамларни ўйлашга, фикрлашга ундейдиган, бу йўлда турли хил тазииклар, турткilarдан қўрқмайдиган, таъна-ю маломатларни кўтара оладиган, ўрни келганда уларга муносиб жавоб берга оладиган, энг муҳими, ўзининг қилган амалидан, яшаган ҳаётидан норизо бўлмайдиган, вижедони олдида юзи ёргу инсон эмасми, ҳақиқий журналист дегани? Китобни ўқиган ўқувчи, шубҳасиз ана шундай саволларни ўзига беради.

Назира Тошпўлатова,
ЎзДЖТУ халқаро журналистика назарияси
ва амалиёти кафедраси мудири,
филология фанлари номзоди, доцент.